

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Om vikingatidens myntcirkulation : självreferat av föredrag i svenska
arkeologiska samfundet 17 mars 1948

Hävernick, Walter

Fornvännen 1948(43), s. 349-351

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1948_349

Ingår i: samla.raa.se

turens huvud antyda försvunna lockar, och förtagningen för kronan är ungefär likartad i båda fallen. Vad som kanske bör påpekas, om detta icke med full tydlighet framgår av avbildningarna, är den större tekniska rutin samt det smidiga och mera jämnflytande återgivande av det eljest tämligen lika ländklädesschemat, som karakteriserar Hargkrucifixet jämte en kraftigare stilisering av den mera rundade bålen, en elegantare tillpassning av armarna och känsligare behandling av mellangärdesmarkeringen.

Vad är då relationen mellan krucifixen från de båda Upplandskyrkorna? Är den sådan att Hargs församling bör gå in för att i sin kyrka hänga upp en Kristusbild, förstärkt med det i vårt land ytterligt sällsynta gaffelformiga korset. Harg-Krusbilden företer faktiskt på ryggsidan nere på ländklädet spår av gammalt fäste för ett kors. Den mellan skulderbladen anbragta upphängningsanordningen är givetvis av sent datum.

Krucifixen företer tekniska likheter, som icke kunna bortförklaras såsom beroende på tillfälligheter eller som allmänna tidstypiska drag. Om Vätö-bilden och Hargkrucifixet skulle kunna ha en gemensam förebild och om denna i så fall befunnit sig inom landet är en fråga som författaren gärna ville få besvarad. Den yttre likheten är parad med en uttrycksdivergens, som vittnar om att en generationsskillnad även om icke en tidsskillnad föreligger mellan de båda skulpturerna. Ländklädets 1300-talskaraktär är omisskännlig i båda fallen, kroppens vinkelböjning och armarnas sträckning liksom den karakteristiska fotställningen, som har förebilder i vissa 1200-tals-traditioner,¹ äro detaljer som, sedda tillsammans, hänvisa skulpturerna till 1300-talets andra tredjedel, fastän uttrycket hos Hargskulpturen genom sin ålderdomlighet förbryllar och egentligen är orsaken till föreliggande notis. Kanske kan denna locka någon annan forskare att ytterligare ventilera temat.

Monica Rydbeck

OM VIKINGATIDENS MYNTCIRKULATION

Självreferat av föredrag i Svenska arkeologiska samfundet 17 mars 1948.

I sin uppsats »Muhammed, Karl den store och Rurik» (1939) har Sture Bolin behandlat ett antal principiella frågor angående omloppet av silvermynt i Mellan-, Nord- och Östeuropa under 600—1000-talen. Han har lyckats påvisa, att den enormt stora silverutvinningen i Orienten resulterat i fallande silverpris också i Västerlandet, tills vid mitten av 800-talet en ny ökad guldutvinning satte en gräns för guldprisets stigande. Genom de av Bolin noggrant insamlade uppgifterna har man också lyckats få fullständig klar-

¹ Enl. K. H. Clasen, Die mittelalterliche Bildhauerkunst im Deutschordensland Preussen, Bln 1939, s. 191 f., fig. 243 t. ex., existerar denna fotställning inom en bildhuggarskola i Thorn ännu under 1300-talets sista årtionden. Dock förefaller dateringen av ifrågavarande skulpturgrupp att vara något väl sen.

het i det faktum, att karolingerna från Pippin fram till Ludvig den fromme allt mer och mer måste höja denarvikten för att i samband med det fallande silverpriset bevara ett konstant värdeförhållande mellan guld och silver. När Bolin emellertid utöver detta faktum vill förklara övergången från guld- till silvermyntfot i Mellan- och Nordeuropa som en följd av den orientaliska silverströmmen, så är jag inte i stånd att följa honom. Ty man kan fastställa att silverpräglingen börjar i Frankrike redan ca 625 och i de anglosachsiska länderna ca 650; alltså vid en tidpunkt då den orientaliska silverutvinningen ännu inte kunnat ha någon betydelse. Vidare äger denna utveckling icke rum i södra frankerriket, där man närmast skulle vänta ett orientaliskt inflytande, utan snarare i de avlägsna områdena vid västra Nordsjökusten.

Jag skulle följaktligen vilja uttrycka det försiktigare och säga att på grund av den minskade guldförekomsten, som redan gjorde sig gällande under senantiken, de ekonomiska områdena i det avlägsna frankerriket under 600-talet övergick till ren silvermyntfot. Fastslår man emellertid — vilket Bolin med rätta gör — att under slutet av 700- och början av 800-talet betydande mängder orientaliskt silver strömmade in i frankerriket, då uppstår en märkbar motsägelse i det faktum att de frankiska myntskatterna från denna tid visar ytterst liten främmande inblandning. Man får, liksom redan Bolin, anta, att den frankiska lagen avstängde främmande mynt från omloppet och att mynten nedsmältes. En sådan tendens att göra den frankiska denaren till ensamt omloppsmedel kunde ligga i den karolingiska lägstiftningens anda. Det är emellertid säkerligen oriktigt, att häri se en början till det »feodala» myntväsendet, ty den karolingiska denarens giltighet är ju i regel inte underkastad några inskränkningar i tid och rum. För detta talar ju skapandet av »riksdenaren» sitt tydliga språk.

Ej heller är det riktigt att antaga en sådan utveckling till feodalt myntväsen för det karolingiska östriket efter 840. Snarare synes den sjunkande statsauktoriteten ha upphävt alla tidigare inskränkningar i omloppet, varför myntfynden från östriket efter 840 torde ge en i stort sett riktig bild av de verkliga handelsförbindelserna. Allt mer och mer utvecklas marknaderna till brännpunkt för omsättningen och myntomloppet. Även om vi äro knapphändig underrättade om detaljerna i dessa förhållanden, kunna vi dock anta, att växlingstvånget och förbudet mot användandet av andra präglingar blott gällde på själva marknadsplatsen och under den korta marknadstiden. I det fria omloppet av främmande och äldre mynt i landet kunde emellertid denna reglering av marknadsrörelsen — enligt vad fynden visa — knappast ha haft någon betydelse.

Det faktum att blott få myntskatter nedgrävdes i den tyska jorden under 900—1000-talen, bevisar, att den präglade penningen befann sig nästan enbart i händerna på köpmännen, medan lantbefolkningen ännu nära nog helt och hållet levde under naturahushållning. Det präglade myntet fördes genom köpmännen i stora mängder till råvaruområdena i norr och öster. Invånarna i dessa områden betraktade ingalunda dessa präglingar endast som råsilver. Hade så varit fallet, hade köpmännen i väster säkert försökt spara de höga

präglingskostnaderna och fört med sig huvudsakligen silverbarrer. Invånarna i norr och öster ha snarare betraktat de kända myntbilderna som garanti-tecken på god silverhalt. Endast på detta sätt kan det förklaras dels att man i Tyskland präglade vissa typer för dessa förbindelser med utlandet (t. ex. Wendenpfennige och agrippiner), dels att man i de nordliga och östliga trakterna under 900- och 1000-talen framställde präglingar som efterbildade de mest omtyckta mynttyperna.

Den omständigheten, att köpmännen på sina färder åt norr och öster förde med sig präglade mynt i stället för råsilver, gör det möjligt för den ekonomiska historien att genom de olika typernas utbredning i detalj följa denna handels riktning och intensitet. Numismatiken har till uppgift att uppteckna förekomsten av de enskilda typerna i de talrika jordfynden och att undersöka, när de olika myntorterna i Västeuropa arbetade för dessa handelsförbindelser. Tyvärr ha vi ännu långt kvar till lösningen av denna vetenskapliga uppgift. I synnerhet saknas en modern översikt över de otaliga tyska präglingarna under 900- och 1000-talen. Då det vidare saknas en motsvarande tysk forskningsplats härför har myntkabinettet i Museum für Hamburgische Geschichte satt som mål, att genom sina adepter steg för steg nå fram till lösningen av denna uppgift.

Walter Hävernich

NUMISMATIKERMÖTE I HAMBURG

Det vetenskapliga livet i Tyskland börjar småningom åter vakna. För redan andra gången sedan kriget samlades i maj—juni innevarande år tyska myntforskare från alla ockupationszoner till en årlig sammankomst i Hamburg, en s. k. Arbeitstagung. En engelsk numismatiker hade anmält sig som gäst. Då han emellertid i sista minuten fick förhinder, blev undertecknad den ende deltagaren från utlandet.

För den skandinaviska forskningen voro framför allt de utomordentliga föredragen vid andra och tredje dagens specialsessioner av intresse. De stodo under ledning av professorerna Hans Gebhart (München) och Wilhelm Jesse (Braunschweig). Här talade dr E. Mertens (Dörlau b. Halle) om sina betydelsefulla forskningar över de också i nordiska jordfynd från vikingatid talrikt företrädda magdeburgska myntpräglingarna och deras handelshistoriska betydelse för Norden och de östliga områdena. Av stort värde ur principsynpunkt även för nordisk myntkunskap var Peter Berghaus' framställning rörande »Die geographische Methode in der Numismatik». Den geografiska utbredningen av enskilda tyska mynttyper från tidig medeltid och högmedeltid åskådliggjordes med hjälp av ett stort antal fyndkartor, periodiskt upplagda och belysta även av urkundsforskningens resultat. Här öppnades helt nya aspekter över tyska präglingsorters handelsbetydelse genom statistisk granskning av deras representation i fynden. För de ännu